

ATAMA BEKLEYEN ÖĞRETMENLERİN İSTİHDAM SORUNLARI

EMPLOYMENT PROBLEMS OF TEACHERS WAITING FOR APPOINTMENT

Serkan ERDEM

Şenyurt Atatürk İlkokulu, serkanerdem640@gmail.com
Tokat / Türkiye
ORCID: 0000-0001-7462-8739

Suzan AYGÜN

Zile Dinçerler 75. Yıl Anadolu Lisesi, sznaygn60@gmail.com
Tokat / Türkiye
ORCID: 0000-0001-9343-7532

Mustafa MART

Nizip Salih Ekmekçi İlkokulu, etkintasirim34@gmail.com
Gaziantep / Türkiye
ORCID: 0000-0002-8721-3134

Erbil MUHAFAZ

Ağrı Kadir Has Ortaokulu, muhafizerbil@gmail.com
Ağrı / Türkiye
ORCID: 0000-0002-4677-4445

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, atanamayan öğretmen adaylarının istihdam sorunlarının belirlenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması modeli kullanılarak, betimsel bir çalışma yapılmıştır. Araştırma verileri Tokat ili sınırları içerisinde bulunan fakat ataması yapılmayan 10 öğretmen ile yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında ise yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşmeye katılımcıların görüşme formuna vermiş oldukları cevaplar tek tek çözümlenerek, bilgisayar ortamında tablo haline dönüştürülmüştür. Katılımcılarla görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden biri olan, betimsel veri analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırmada sonucunda öğretmen adayları hem öğretmen olarak atanmayı hem de kendi branşlarından atanmayı istediklerini, güvencesiz ve gececi olan çalışma alanlarında çalışmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Ücretli öğretmenlik yapan öğretmenlerin çoğunluğu kadrolu-ücretli ayırımına maruz kaldıklarını, çalışma ortamında psikolojik olarak etkilendiklerinden bahsetmişlerdir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrenci iken ekonomik yönden herhangi bir kaygı yaşamadıklarını ve ailelerinin desteğini tam olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarından, sınıf öğretmenleri ile farklı branşlardan mezun olan öğretmenlerin atanabilme umutlarında farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcıların tamamında işsizlik sorunu, duygu, düşünce ve psikolojilerini olumsuz etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen istihdamı, Öğretmen ataması, Atanamayan öğretmen sorunu, Öğretmen yetiştirme, Eğitim planlaması.

ABSTRACT

The purpose of this research is to determine the employment problems of pre-service teachers who cannot be appointed. In the research, a descriptive study was conducted by using the case study model, which is one of the qualitative research methods. The research data were obtained through interviews with 10 teachers who were within the borders of Tokat province but were not appointed. Semi-structured interview forms were used to collect data. The answers given by the participants to the interview form were analyzed one by one and turned into a table in the computer environment. The data obtained as a result of the interviews with the participants were analyzed with descriptive data analysis, which is one of the qualitative data analysis techniques.

As a result of the research, pre-service teachers stated that they wanted to be appointed both as teachers and from their own branches, and they did not want to work in precarious and night-time working areas. Most of the teachers who are paid teachers mentioned that they are exposed to permanent-paid discrimination and that they are affected psychologically in the working environment. The majority of the teachers who participated in the interview stated that they did not experience any economic anxiety while they were students and that they saw the full support of their families. It has been observed that there are differences in the hopes of being appointed from the prospective teachers, primary school teachers and teachers who graduated from different branches. In addition, it was observed that the unemployment problem negatively affected their emotions, thoughts and psychology in all of the participants.

Keywords: Teacher employment, Teacher appointment, Unappointed teacher problem, Teacher training, Education planning.

1.GİRİŞ

Ülkemizde 1982 yılından beri üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğretmen adayları yetiştirilmektedir. Fen-Edebiyat fakültesi mezunu olup, sonrasında pedagojik formasyon alan öğretmenlerde bulunmaktadır (Toker-Gökçe, 2014). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 2001 yılından itibaren üniversiteden mezun olan öğretmen adaylarının, bakanlığın ihtiyacından çok fazla olmasından dolayı atamalarda Kamu Meslek Sınavını (KMS) çözüm formülü olarak ortaya koymuştur. 2002 senesinde sınavın ismi Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) olarak değiştirilmiştir (Yüksel, 2004). Bu süreç öğretmen istihdamında sorun olmuştur. Fakültelerin sayısının artması, Fen-Edebiyat fakültelerine pedagojik formasyon verilmesi, üniversitelerde çok sayıda öğretmen adayı yetiştirilmesi öğretmenlerin istihdam sorununun artmasına sebep olmuştur (Doğan & Şahin, 2009; Karagözoğlu, 2009). 2017 yılı KPSS sınavına 412.139 kişi eğitim bilimleri bölümünden sınava girerek öğretmen olmayı ümit etmiştir. Her yıl öğretmen ihtiyacı kadar atanmanın yapılamaması ve yeni mezun öğretmen adaylarının bu sayıya eklenmesi sonucu işsiz öğretmenlerin sayısını artırmaktadır. Bu sorunlara araştırmalarda da değinilmiştir. Öğretmen adaylarını etkileyen özelliklerin tespit edilmesi; öğretmen adaylarının yetiştirilmesi sürecini daha etkili ve verimli olmasını sağlamayı hedeflemiştir (Buluş ve Atan, 2016).

Öğretmenlik mesleğinin konumunu, öğretmen adaylarının atanma şartları oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının atama durumundaki belirsizlikler, öğretmen olabilmek için harcadığı zamanın karşılığını alamaması, umutsuzluklara ve yaşama sevinçlerinin düşmesine sebep olmaktadır (Şar vd., 2012). Bazı branşlarda atamaların az olması, mesleğin zorlukları, KPSS ve bunun gibi birçok neden öğretmen adaylarının eğitimlerine olumsuz yansımakta, hem de adaylarda gelecek kaygısı oluşturmaktadır. Gelecekteki belirsizlikler, öğretmen adaylarının kaygılarını artırmaktadır.

Kaygı, kişinin kendisini tedirgin, stresli ve gergin hissettiği duygu biçimidir (Büyüköztürk, 1997; Yıldırım, 2015). Atanamayan öğretmenler ekonomik, psikolojik ve psikososyal sorunlarla başa çıkabilmek için çok uzun yıllar mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır. Yaşanan hayal kırıklığı insanları bunalıma sürüklemekte, kendisini değersiz ve işe yaşamaz hissetmekte gündün güne toplumdaki hatta ailesinden uzaklaşmasına yahut dışlanmasına neden olmaktadır. Öğretmenlerin yaşadığı maddi ve manevi sıkıntılar öğretmenlerin intihar etmesine sebep olmaktadır. Yaşanan intihar olayları her geçen gün artmaktadır. 2006 senesinden günümüze kadar kırk iki öğretmenimiz yaşadığı olumsuzluklar nedeniyle intihar etmiştir (Erten, 2018). Verimli (2018)'ye göre, öğretmenlerin intihar etmelerinin sebebi üniversitelerin mezun sayılarının atama konusundaki gerekli ihtiyacın üstünde olmasıdır. Bu sorun amacına ve hedeflerine ulaşamayan öğretmen adaylarının mutsuz olmasına sebep olmaktadır. Kendi canına kıymayı düşünen öğretmen adaylarının bu düşüncelerinin sebebini detaylı olarak araştırmak gerekiyor. Sorunların çözümü ülkenin ihtiyacına göre planlama yapılarak bu olumsuzluklar ortadan kaldırılmalı ve intihar eden öğretmen adaylarının son zamanlarda yaşadıkları ailevi, psikolojik ve maddi durumları da göz önüne alınarak durumları değerlendirilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasında yer alan madde 49'a göre, "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir (Değişik: 3.10.2001-4709/19 md.). Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır." Çalışma hakkı en üst norm olan Anayasaca (AY) tanınmıştır (Kılıçoğlu, 2017). Çalışma hakkı, sosyal devlet ilkesi içerisinde, sosyal devleti gerçekleştirmeye yönelik önlemlerden doğan bir sosyal haktır. Sosyal devlet anlayışı devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik hayata aktif şekilde müdahalesini meşru ve gerekli kılan bir devlet anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Özbudun, 1995). Bu bağlamda, atama bekleyen tüm işsiz öğretmenlerin atamasının yapılmasının devlet açısından bir görev niteliği taşıdığı söylenebilir.

Ataması yapılmayan öğretmen adaylarının birçoğu diğer bir deyişle işsiz öğretmenler, KPSS kurslarına giderek sınava tekrar hazırlanmaktadır. Ataması yapılmayan öğretmen adayları aynı zamanda kendilerine gelir elde etmek için ve stajyerliklerini kaldırmak için dersane, etüt merkezi ve özel kurs vererek eğitim işletmelerinde kendilerine istihdam olanakları yaratmaktadır (Demirer, 2012. akt. Kiraz ve Kurul, 2018). Bundan dolayı, çok sayıda atanamayan işsiz öğretmen devlet okulu dışındaki eğitim kuruluşlarına yönelmiş ve dersaneler öğretmen adaylarının emeğinin sömürüldüğü alanlar haline gelmiştir (Kiraz ve Kurul, 2018).

Etüt merkezlerinde (kurslar) ya da dersane de çalışan atanamayan öğretmenler günde on iki saate yaklaşan, haftada altmış-yetmiş saati bulan zorlu çalışma koşullarında çalışmaya mahkûm kalmışlardır. Dersane öğretmenleri, sınıflarda normal ders anlatımlarının yanında öğrenci ile baş başa kalarak, ders anlatarak, öğrencilerin sorularını çözmekte ve soru hazırlayarak kendilerine özel zaman ayıramamaktadır. Ataması yapılmayan öğretmenler güvencesiz ve kadrosuz zorlu iş alanlarında çalışmaları, onları iş güvencesi olan kadrolu devlet okullarına atanabilmeye özendirmiştir. Bunun için KPSS'ye (Kamu personel seçme sınavı) girme isteklerini artırmıştır (Kiraz ve Kurul, 2018). Tablo1'de son on yılda KPSS'ye giren öğretmen adaylarının atanma oranlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Son On Yılda KPSS'ye Giren ve Ataması Yapılan Öğretmen Sayıları

Yıl	KPSS'ye Başvuran Öğretmen Adayı Sayısı*	Atanabilen Öğretmen Sayısı	Atama Oranı (%)
2008	237.123	39.786	16.78
2009	243.569	27.509	11.29
2010	234.392	36.193	15.44
2011	229.767	36.650	15.96
2012	299.709	55.254	18.45
2013	252.745	40.687	9.66
2014	325.419	49.002	15.06
2015	398.000	52.450	13.17
2016	414.000	49.311	11,91
2017	412.185	23.396	5,67
2018	416.485	40.000	9,60

*Kaynak: www.tbmm.gov.tr, www.yok.gov.tr, www.osym.gov.tr, <http://www.mebpersonel.com/>

Tabloda görüldüğü gibi her yıl KPSS'ye başvuran öğretmen adayları sayısı artmış, atanabilen öğretmen sayısı oranı ise %5,67 ile %18,45 arasında gerçekleşmiştir. Bundan dolayı her sene işsiz, atanamayan öğretmen sayısı da artarak devam etmiştir 2018 yılında 416.485 öğretmen KPSS'ye müracaat etmiş fakat bu öğretmen adaylarının 40.000'inin ataması yapılmış, 376.485'i ise ataması olmamış ve işsiz kalmıştır. Bu öğretmenler özel sektöre çok ucuz ücretlerle çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu konuda Demirel'in (2012; aktaran: Kiraz & Kurul, 2018) ifade ettiği durum önemlidir;

“Devlet okulunda kadrolu, sözleşmeli, vekil ve ücretli olarak istihdam edilen öğretmenler birlikte çalışmaktadır. Bunlardan farklı olarak, dershanelerde, stajyerlikleri kalksın diye neredeyse ücretsiz çalışan stajyer öğretmenler için “ücretsiz öğretmenler” de vardır. Buna ilave olarak ataması olmayıp başka işler yapan ya da işsiz kalan öğretmenler için de “dışlanmış öğretmen” kategorileri listeye eklenebilir. Öğretmenlerin içindeki bu farklı kategoriler öğretmenlerin arasında bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Devlet okulundaki sözleşmeli (4/Bli) öğretmen kadrolu öğretmenlik için, ücretli öğretmen ise hiç olmazsa sözleşmeli öğretmen olmak için sıra beklemektedir. Dershanelerdeki stajyer öğretmenler stajyerliklerinin kalkarak sürekli olarak çalışan öğretmen olmak, atanamayan öğretmen ise hangi şartlarda olursa olsun öğretmen olmak için büyük bir uğraş vermektedir. Bununla birlikte, tüm bu deneyimler, örgütlenme bilinci ve emek mücadelesini de çeşitli düzeylerde ve biçimlerde etkilemektedir.”

Türkiye’de temel sorunlardan birisi işsizlik sorunudur. Giderek derinleşen sorun ise üniversitede bitirmiş eğitilmiş bireylerin işsizliğidir. Bu işsizlerin içindeki Eğitim Fakültesi mezunlarının yanı sıra Fen Edebiyat Fakültesi mezunlarının da eğitim alanı içerisinde iş bulma çabası sorunu daha da artırmaktadır (Kiraz & Kurul, 2018).

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde Türkiye’de öğretmen yetiştirme ve istihdamında yaşanan sorunların çoğunlukla ele alındığı görülmektedir. Ancak erişilebilen araştırmalardan atanamayan öğretmen adaylarının yaşadığı sorunlarla (ekonomik, psikolojik, sosyolojik vs.) ilgili çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda fen bilimleri öğretmen adaylarının atanamama kaygılarına (İnce-Aka ve Yılmaz, 2018) ve ataması olmayan işsiz öğretmenlerin, işsiz olma nedenlerini etkileyen değişkenlere değinildiği görülmektedir (Kiraz ve Kurul, 2017). Bu araştırmalar çoğunlukla öğretmen adaylarının branşları bazında (fen bilgisi, sosyal bilgiler öğretmenliği gibi) yoğunlaşmıştır.

Bu araştırmanın amacı, bir eğitim fakültesi bitiren ya da pedagojik formasyon belgesine sahip olan Tokat ili sınırları içinde bulunan atanamayan öğretmen adayları tespit edilerek sorunlarının belirlenmesi ile çözüm önerilerinin incelenmesidir. Araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

1. Öğretmen adaylarının atanamamalarına ilişkin kaygıları nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının atanamamalarına ilişkin kaygıları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarının atanamamalarına ilişkin kaygılarının nedenleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının atanamamalarına ilişkin kaygılarını gidermeye yönelik çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak betimsel bir çalışma yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2006) tarafından nitel araştırma, nitel veri toplama yöntemlerinin (gözlem, görüşme, analiz) kullanıldığı, doğal ortamda elde edilen algı ve durumların gerçekçi bir yaklaşımla ortaya konulmasını sağlayan nitel bir süreç olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, nitel araştırmanın durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışma deseninde, bir duruma ait ortam, kişiler, durumlar, süreçler vb. etkenler bir bütün olarak ele alınır ve bu etkenlerin ilgili olayı nasıl etkilediği veya olaydan nasıl etkilendikleri üzerinde durulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmada veriler, önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak ataması yapılmamış öğretmenlerle yüz yüze görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Ataması yapılmamış öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modeline göre yapılmıştır. Karasar'a göre (2009) tarama modeli, önceden veya şu an var olan bir olayın var olma durumunu betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Tokat ili sınırları içerisinde bulunan fakat ataması yapılmayan 10 öğretmenden oluşmaktadır. Ataması yapılmayan 15 öğretmenle çevremizdeki okullarda ücretli çalışan öğretmenler veya yaşadığımız sosyal çevre kanalı ile iletişime geçilmiş, bu öğretmenlerle görüşme talep edilmiştir. Görüşme talebini 10 öğretmen kabul etmiş ve görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla yürütülmüştür. Öğretmenlerin Kişisel Bilgi Formunda yer alan kişisel bilgi ve durumlarına ait bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Kişisel Bilgi ve Durumlarına Ait Bulgular

Kişisel Bilgiler	Gruplar	Kadın	Erkek	Toplam
Cinsiyet		4	6	10
Yaş	30 Yaş ve Altı	5	3	8
	31 – 40 Yaş	0	2	2
Mezun Olduğunuz Üniversite	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	0	1
	Anadolu Üniversitesi (A.Ö)	0	1	1
	Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	0	1	1
	Erciyes Üniversitesi	1	1	2
	Gazi Üniversitesi	0	1	1
	Kırıkkale Üniversitesi	0	1	1
	Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	0	1
	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	1	2
Mezun Oldukları Alanlar	Okul Öncesi Öğretmenliği	1	0	1
	Resim-İş Öğretmenliği	0	1	1
	İngilizce Öğretmenliği	1	0	1
	Felsefe Öğretmenliği	0	1	1
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	0	1	1
	Sınıf Öğretmenliği	1	1	2
	Matematik Öğretmenliği	0	1	1
	Türkçe Öğretmenliği	0	1	1
Türk Dili ve Edebiyat Öğretmenliği	1	0	1	
Şu Anda Çalışma Durumu	1 yıldan az	1	0	1
	1-4 yıl arası	2	4	6
	4 yıldan fazla	1	2	3

Yukarıda verilen Tablo 2 incelendiğinde cinsiyet kategorisinde, katılımcıların 4'ünü kadın işsiz öğretmenler, 6'sını da erkek işsiz öğretmenler oluşturmaktadır. Yaş kategorisinde 8 katılımcının 30 yaş ve altı, 2 katılımcının 31-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılar çeşitli üniversitelerinden mezun olmuşlardır. Katılımcıların mezun oldukları üniversiteler incelendiğinde 9'u Türkiye'de bulunan devlet üniversitelerinden mezun olmuşken, bir katılımcı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kurulmuş (Doğu Akdeniz Üniversitesi) devlet üniversitesinden mezun olduğu görülmektedir. Katılımcıların üniversitelerin mezun oldukları öğretmenlik alanları incelendiğinde her öğretmenlik alanından atanamayan öğretmenlerle görüşme yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Öğretmenlik alanlarına bakıldığında üniversitelerin sosyal bilimlere ait öğretmenlik alanlarından mezun olanların sayısı, fen bilimleri öğretmenlik alanlarından mezun olanların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Tabloda son olarak öğretmenlerin çalışma durumları incelendiğinde, katılımcıların 1'i 1 yıldan az, 6'sı 1 ile 4 yıl arasında ve 3'ü ise 4 yıldan daha fazla bir süredir işsiz olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi işsiz kalan süreler içerisinde herhangi bir işte çalıştıklarını ya da çalışmaya devam ettiklerini söylemişlerdir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme formuyla, Eylül-Kasım 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Görüşme verileri "derinlemesine görüşme" yöntemi ile toplanılarak, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan görüşme tekniği, görüşülen kişilere kendilerini rahatça ifade edebilme fırsatı vermiştir (McCreeken, 1998). Bu teknik kullanılarak araştırma yapılan konu ile ilgili ayrıntılı bilgi edinilmeye çalışılmış ve görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler nitel araştırma ilkeleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bu amaçla görüşme formunda yer alacak soruların hazırlanması için konuyla ilgili alanyazın taraması yapılarak yarı yapılandırılmış “Öğretmen İstihdamı Görüşme Formu” geliştirilmiştir. Öğretmen İstihdamı Görüşme Formu’nda yer alan açık uçlu sorular:

1. Şu anda çalıştığınız bir iş var mı? (Cevap evet ise) Bu iş üniversiteden mezun olduğunuz alan ile mi ilgili? Ne kadar süre ile bu işte çalışıyorsunuz? Sigortalı mısınız, ne kadar ücret alıyorsunuz? Güvenceli çalışmamak sizi nasıl ve ne yönde etkilemekte, kadrolu ve güvenceli kendi mezuniyet alanında bir işte çalışmak ister miydiniz, neden?
2. Nasıl bir işte çalışmak isterdiniz? Neden böyle bir işte çalışmak istiyorsunuz? Çalışmak istediğiniz bu işte ne kadar ücret almak isterdiniz, neden?
3. Kadrolu ve güvenceli olarak kamu okullarında çalışma olasılığımızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Devletin kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik uygulaması hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce devlet neden böyle bir uygulama yapıyor? Bu durum sizin duygu durumunuzu ve psikolojinizi nasıl etkiliyor?
5. İşsizlik ya da işsiz kalma durumu psikolojinizi nasıl ve hangi yönde etkiliyor?

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada veriler belirlenen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, Tokat ili sınırları içinde yüz yüze görüşmeler yolu ile elde edilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce görüşülen kişiye yapılan çalışmanın amacı, içeriği ile görüşme süresinin yaklaşık kaç dakika süreceği hakkında bilgi verilerek; görüşme soruları yöneltilmiştir. Görüşme sohbet havası şeklinde soruların sıralamasına bağlı kalınmayarak, her bir görüşme ortalama 20 dakika içerisinde gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Görüşmeye katılımcıların görüşme formuna vermiş oldukları cevaplar tek tek çözümlenerek, bilgisayar ortamında tablo haline dönüştürülmüştür. Katılımcılarla görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden biri olan, betimsel veri analizi ile çözümlenmiştir. Betimsel veri analizi tekniği, değerlendirilmelerinde yer alan sözcüklere, kullanılan dile, iletişiminin yapısına ve özelliklerine ve sembolik anlatım ve benzetmelerle yapılan analizdir (Kümbetoğlu, 2005).

Doğrudan alıntılar yapılırken katılımcılar, KÖ1, KÖ2, EÖ1, EÖ2 (K: Kadın, E: Erkek; Ö: Öğretmen; rakam ise görüşülen her bir farklı görüşmeci) şeklinde kodlanmıştır. Kodlanan katılımcıların verdikleri cevaplara göre belirli kodlar oluşturulmuştur. Veriler kodlar ve frekans değerleri belirtilerek tablolaştırılmıştır. Bulgular içerisinde araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan alıntılarına yer verilerek, yorumlanarak sonuçlandırılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında katılımcıların işsiz kaldıkları süre boyunca çalıştıkları işlere dair bulguları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların İşsiz Kaldığı Süre Boyunca Çalıştıkları İşlere Dair Bulgular

Kodlar	f
Ücretli öğretmenlik ve özel okulda öğretmenlik yaptım (KÖ1, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ4, EÖ5, EÖ6).	8
Siyasi ve arkadaşlık ilişkileri ile iş bulma (KÖ1, KÖ2, EÖ1, EÖ2, EÖ3, EÖ5, EÖ6).	7
Özel okulda çalışan öğretmen sorunu (KÖ2, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ3).	5
Bulunan işlerin süresi (KÖ2, KÖ3, EÖ3).	3
Kendi branşım ve farklı branş derslerine girdim (KÖ4, EÖ5, KÖ6).	3

Tablo 3’de katılımcı atanamayan öğretmenlerin işsiz süre boyunca çalıştıkları işlere dair vermiş oldukları cevaplar; ücretli öğretmenlik ve özel okulda öğretmenlik yaptım (f= 8), siyasi ve arkadaşlık ilişkileri ile iş bulma (f= 7), özel okulda çalışan öğretmen sorunu (f= 5), bulunan işlerin süresi (f= 3), kendi branşım ve farklı branş derslerine girdim (f= 3) şeklinde ifade edilmiştir.

Öğretmenlik ataması gerçekleşemeyen öğretmenler çoğunlukla geçimlerini sağlayabilmek için çalışmışlardır. Çoğunlukla “ailelerine yük olmamak, yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışmak” zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Mezun olanlardan herhangi bir işte çalışmayanlar genellikle mezuniyetlerinin ilk yıllarında oldukları görülmüştür. Mezun olduktan sonra çalışmak zorunda kalanların ise iş alanlarının oldukça geniş olduğu görülmüştür. Öncelikli olarak ücretli öğretmenlik yapmış, bu durumun mümkün olmadığında özel okullarda, marketlerde veya buldukları işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Aşağıda öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir: *KÖ4: Üniversiteden mezun olduktan sonra ve okulda okurken kasıyerlik yapmak zorunda kaldım. Yaptığım işten aldığım ücret küçük bir meblağa olmasına rağmen, farklı şekillerde hayatımı idame ettirmeye çalıştım...*

EÖ4: Ekonomik yönden bir kaygım olmadan hep öğrenci statüsünde ailemin desteği ile hayatıma devam ettim. Ama şu an öğrenciliğim bittiğinden beri 6 ay süredir çalışmadan ailemle kaldım. Bu durum beni çok rahatsız etti. Ailemden öğrenci iken bir istekte bulunduğumda çekinmezken, şu an ihtiyacımı söylemeye çekiniyorum. Bunun için ücretli öğretmenlik yaparak aileme daha fazla yük olmak istemedim. En azından kendi ihtiyaçlarımı karşılayabilecek cep harçlığım çıkıyordu. Ancak KPSS sınavına çok az bir zaman kaldığı için ücretli öğretmenlikten ayrıldım. Bu durumun geçici olduğunun farkındayım.

Araştırma kapsamında katılımcıların çalışmak istedikleri işe ve elde etmeyi düşündükleri ücrete dair bulguları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Çalışmak İstedikleri İşe ve Elde Etmeyi Düşündükleri Ücrete Dair Bulgular

Kodlar	f
Kadrolu ve kendi branşlarında öğretmenlik yapmak (KÖ1, KÖ2, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ3, EÖ4, EÖ5, EÖ6).	10
Ücretli öğretmenlikten elde ettikleri gelirden daha fazla gelir elde etmek (KÖ1, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ3, EÖ4, EÖ5).	8
Düşündükleri ücret (5- 6 bin TL) (KÖ2, KÖ3, EÖ1, EÖ2, EÖ3, EÖ6).	6

Tablo 4’te katılımcı atanamayan öğretmenlerin işsiz süre boyunca çalıştıkları işlere dair vermiş oldukları cevaplar; kadrolu ve kendi branşlarında öğretmenlik yapmak (f= 10), ücretli öğretmenlikten elde ettikleri gelirden daha fazla gelir elde etmek (f= 8) ve düşündükleri ücret (5- 6 bin tl) (f= 6) şeklinde ifade edilmiştir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu hem meslekleri icra etmek hem de branşlarında atamalarının gerçekleşmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Yaşamlarını devam ettirmek için çalışmak zorunda kalan öğretmenler elde ettiklerin ücretin asgari yoksulluk sınırının üstünde olması gerektiği üzerinde durmuştur. Aşağıda öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

EÖ1: Maaşı ülke standartlarında olan kadrolu ve güvenceli bir iş benim için yeterlidir.

KÖ1: Kendi branşımda öğretmenlik yapabileceğim, hayatımı belirli bir standartta devam ettirebileceğim bir ücreti aldığım iş isterim.

EÖ2: Aile geçimimi sağlayabilmem, hayatımı kolaylaştırabilmek için kazandığım ücretin en az üç asgari ücret olmasının gerektiğini düşünüyordum.

EÖ4: Öncelikle mezun olduğum bölümde çalışmak istiyorum, Kendi bölümümde çalıştığımda daha faydalı olabileceğime inanmaktayım. Rahat bir geçim sağlayabilmek içinde en az maaşımın 5 bin TL olması gerektiğini düşünüyorum.

Araştırma kapsamında katılımcıların gelecekte kadrolu ve güvenceli iş olanağına ait düşünceleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Gelecekte Kadrolu ve Güvenceli İş Olanığına Dair Bulgular

Kodlar	f
Yeni mezun ve 1-4 yıl önce mezun olanların iş bulma ümidinin olması (KÖ1, KÖ2, KÖ3, EÖ1, EÖ3, EÖ4, EÖ5).	7
KPSS puanının yüksek olmasından ötürü atanamayacaklarını düşünenler (KÖ1, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ4).	6
4 yıl ve daha fazla süre önce mezun olanların iş bulmayacağına inanması (KÖ4, EÖ2, EÖ6).	3

Tablo 5’te katılımcı atanamayan öğretmenlerin gelecekte kadrolu ve güvenceli bir iş olma olanaklarına dair vermiş oldukları cevaplar; yeni mezun ve 1-4 yıl önce mezun olanların iş bulma ümidinin olması (f= 7), KPSS puanının yüksek olmasından ötürü atanamayacaklarını düşünenler (f= 6) ve 4 yıl ve daha fazla süre önce mezun olanların iş bulmayacağına inanması (f= 3) şeklinde ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerden sınıf öğretmeni ve farklı branşlardan (Türk dili ve edebiyatı, matematik, sosyal bilgiler, okul öncesi, İngilizce, felsefe, resim) mezun olan öğretmenlerin atabilme umutlarında değişiklikler görülmektedir. Sınıf öğretmenleri genellikle yeni mezun olan ve en çok dört yıl bekleyen öğretmenlerin kadrolu olarak atanabilme umutları varken, mezun olmaları üzerinden daha fazla süre geçen öğretmenlerin ise umutları yavaş yavaş tükenmektedir. Yine bu durum diğer branş öğretmenlerinde de bulunmaktadır. Onlarda branşlarında mezun öğretmenlerin sayısının çok olmasından, alım yapılan kontenjanın az olmasından, bunlara bağlı olarak KPSS puanlarının yüksek olmasından dem vurmaktadırlar. Aşağıda öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

EÖ1: İnşallah kadrolu olarak çalışma ihtimalimin yüksek olduğunu, bir sene KPSS’ye sıkı bir çalışma temposuyla başarabileceğime güvenim tam.

KÖ3: Şu an kadrolu olarak çalışabilme ihtimalim var. Mülakata katılmaya puanım yeterli. Şayet geçen atamalarda tercih yapsaydım atanıyordum. Ama açık olan yerler doğu olduğu için tercih yapmadım. Şu an ücretli öğretmenlik yapmam kendi tercihim. Kendi kararım olduğu için de bu durumdan memnunum.

KÖ4: Kadrolu olarak çalışabileceğimi hep hayal etmek istiyorum; ama bunun mümkün olabileceğini düşünmüyorum. Hem koşullardan kaynaklı kadrolu olarak atanacağımı hem alanımdan kaynaklı atanma oranım yüksek olmadığı için pek düşünmüyorum.

EÖ6: Her geçen gün bu olasılığın gittikçe düştüğünü düşünüyorum. Çünkü atanacak branş kadro sayısında ciddi bir adaletsizlik yapıldığı kanaatindeyim. Branşıma yeterli kontenjan verilmediği için umutsuzluğum artmakta.

Araştırma kapsamında katılımcıların devletin uyguladığı istihdam biçimleri hakkındaki görüşlerine dair bulguları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Devletin Uyguladığı İstihdam Biçimleri Hakkındaki Görüşlerine Dair Bulgular

Kodlar	f
Devletin istihdam biçimlerinin (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) orantısız olduğu kanaatinde bulunanlar (KÖ1, KÖ2, KÖ4, EÖ1, EÖ3, EÖ4, EÖ5, EÖ6).	8
Aynı okulda aynı branşta kadrolu, sözleşmeli ve ücretli ayrımının bulunmasını uygun görmeyenler (KÖ2, KÖ3, KÖ4, EÖ2, EÖ3, EÖ4, EÖ5, EÖ6).	8
Kadrolu-ücretli öğretmen arasındaki ücret adaletsizliği (KÖ1, KÖ2, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ5).	6
Toplumun öğretmene bakış açısı (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) (KÖ1, KÖ3, KÖ4, EÖ2, EÖ4).	5

Tablo 6’da katılımcı atanamayan öğretmenlerin devletin uyguladığı istihdam biçimleri hakkındaki görüşlerine dair vermiş oldukları cevaplar; devletin istihdam biçimlerinin (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) orantısız olduğu kanaatinde bulunanlar (f= 8), aynı okulda aynı branşta kadrolu, sözleşmeli ve ücretli ayrımının bulunmasını uygun görmeyenler (f= 8), kadrolu-ücretli öğretmen arasındaki ücret adaletsizliği (f= 6) ve toplumun öğretmene bakış açısı (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) (f= 5) şeklinde ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu şekilde bir gruplama yapılmasının uygun bulmadıklarını, Türkiye’de eğitim fakültesinde mezun olan tüm öğretmenlerin aynı eğitimi aldıklarını, öğretmenlerin atamalarının yapılması yerine daha düşük bir maaşla bazen öğretmen olmayanların bile görevlendirildiğini ve bu durumda toplum karşısında olumsuz bir duygu durumuna neden olduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

EÖ2: Bence devletimizin bu konudaki düşüncesi, tamamen parasal. Ücretli öğretmenlik uygulaması ile maliyet azaltmak amaçlanmakta. Okullarda ücretli çalışan bir öğretmen olarak kadrolu-ücretli ayrımının yapılması, çalışma ortamında personeli psikolojik olarak ezmektedir. Sonuçta diğer öğretmenler gibi bizlerde aynı işleri yapıyoruz. Böyle bir ayrımın devlet tarafından yapılması çok onur kırıcı.

KÖ1: Öğretmenliğin bu şekilde ayrılmış olmasını doğru bir uygulama olarak görmüyorum. Ücretli hiç öğretmenlik yapmadım. Bu uygulama aynı okulda aynı işleri yapıyorsunuz fakat ücrette, özlük haklarında farklılıklar olması adaletsizlik. Bunlardan daha da önemlisi toplumun düşüncesi: geçici öğretmen diyerek aşağılamaları. Bu durumu çevremde ücretli öğretmenlik yapanlardan biliyorum. Bide sözleşmeli öğretmenlik var. Bunda da ilk atama yerinde tabi ki doğu bölgelerinde çakılı 4 yıl kaldığını biliyorum. Bu durumda haksızlık. Kadrolu öğretmenler öziir durumundan yer değiştirebiliyorlar. Öğretmen atamalarının bu şekilde yapılması eşitsizlik. Benim devletin böyle bir uygulama gitmesi konusunda bir düşüncem var. Benim gibi atanamayan öğretmenleri özel okul veya özel sektöre ucuz iş gücü olarak sunmak. Böylece devlet bizleri değil sermaye sahiplerini korumakta. Peki, bize ne olacak? TV ye, sosyal medyaya veya gazetelere bakıldığında öğretmen açığının azımsanmayacak sayıda olduğu görülmektedir. Ancak devlet açığın çok az bir meblağında sözleşmeli olarak atama yapmakta.

KÖ3: Sözleşmeli öğretmenlik diye bir kadronun bulunmayıp tüm öğretmenler devlet kadrosuna alınmalıdır. Çünkü öğretmenlikte yapılan işte böyle bir ayrımı gerektirecek durum yoktur. Herkes aynı ve tek bir statüde yer almalıdır. Ücretli öğretmenlik uygulaması da hakkıyla yapılmalıdır. Bir Türkçe dersine ziraat ya da gıda mühendisi gibi bölümlerden mezun olanlar girmemelidir.

EÖ4: Bence devlet ekonomik kısıtlamayı, eğitim üzerinden yapıyor. Hakkımızı gasp etmek için bu uygulamalara devam ediliyor. Bu saçma durumu muhatabına sormak gerek. Fakat bu durumu zamanla kanıksıyor ve kabul ediyorsunuz.

Araştırma kapsamında katılımcıların işsizlikle baş etme süreçleri ve bu sürecin kendileri üzerindeki psikolojik etkiye yönelik görüşlerine dair bulguları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların İşsizlikle Baş Etme Süreçleri ve bu sürecin kendileri üzerindeki Psikolojik Etkiye Dair Bulgular

Kodlar	f
Gelecek kaygısının ön plana çıkması (KÖ1, KÖ2, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ3, EÖ4, EÖ5, EÖ6).	9
Mezuniyetten hemen sonra değil ama bir süre sonra çevresel faktörlerin etkilerinin olumsuz yansımaları (KÖ2, KÖ3, KÖ4, EÖ1, EÖ2, EÖ4, EÖ6).	7
İşsizlik sonucunda “Ne iş olursa yaparım” diyenler (KÖ1, KÖ2, EÖ2, EÖ3, EÖ4, EÖ5).	6

Tablo 7’de katılımcı atanamayan işsizlikle baş etme süreçleri ve bu sürecin kendileri üzerindeki psikolojik etkiye dair vermiş oldukları cevaplar; gelecek kaygısının ön plana çıkması (f= 9), mezuniyetten hemen sonra değil ama bir süre sonra çevresel faktörlerin etkilerinin olumsuz yansımaları (f= 7) ve işsizlik sonucunda “Ne iş olursa yaparım” diyenler (f= 6) şeklinde ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğunluğu mezuniyetlerin ilk yıllarında herhangi bir psikolojik karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak zaman ilerledikçe atanabilme umutları tükenmeye başladıkça hem aile hem çevre baskısına maruz kaldıklarını, bu durumda kendileri üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu olumsuz psikoloji ile atanamayan öğretmenlerin iş seçme hürriyetlerinin azalarak buldukları işe girme ve ucuz iş gücüne dönüştükleri görüşlerini belirtmişlerdir. Aşağıda öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir

EÖ4: Ekonomik yönden bir kaygım olmadan hep öğrenci statüsünde ailemin desteği ile hayatıma devam ettim. Ama şu an öğrenciliğim bittiğinden beri 6 ay süredir çalışmadan ailemle kaldım. Bu durum beni çok rahatsız etti. Ailemden öğrenci iken bir istekte bulunduğumda çekinmezken, şu an ihtiyacımı söylemeye çekiniyorum. Bunun için ücretli öğretmenlik yaparak aileme daha fazla yük olmak istemedim. En azından kendi ihtiyaçlarımı karşılayabilecek cep harçlığım çıkıyordu.

EÖ6: Artık yaşımın da ilerlemesinden dolayı çalışmam gerektiği psikoloji manevi olarak beni çökertmiş durumda. Atanamadığı için psikolojisini daha fazla bozup intihar eden meslektaşlarımda var. Bu insanlar kendi geçimini sağlayamıyor, ailesine destek olamadığı gibi yük olduklarını da düşünmekte. Kendine büyük baskılar yapmakta kendinde derin yaralar açmakta. Kendi kendini bitirdiği gibi bide toplumun sürekli “Hala atanamadın mı?” sorularına maruz kalıyorum. Sanki ben istemiyorum atanmak.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katkı sağlayan öğretmen adaylarının hepsi hem öğretmen olarak atanmayı hem de kendi branşlarından atanmayı istediklerini, güvencesiz ve gecici olan çalışma alanlarında çalışmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Geçici ve güvencesiz olarak tanımlanan işlerin kişilerde bir çalışma duygusu hissettirmedikleri ve tam olarak işe girdiklerini hissedemediklerini ve işe adapte olamadıklarını belirtmişlerdir. Atanamayıp özel okullarda çalışan öğretmenlerin branş dışı derslere girmek zorunda kaldıkları, idari işlerde çalıştırıldıkları, çalışma zaman diliminin fazlalığı ve ücretin azlığından dolayı çalışma hissini kendilerinde oluşturmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan ve ücretli öğretmenlik yapan öğretmenlerin çoğunluğu kadrolu-ücretli ayrımına maruz kaldıkları, çalışma ortamında psikolojik olarak etkilendiklerinden bahsetmişlerdir. Bu öğretmenler kadrolu öğretmenlerle aynı işi yapmalarına rağmen, çevredeki tanıdık eş dost tarafından ve kadrolu öğretmenler tarafından açıktan olmasa bile ima yollu küçümsenmenin çok kırıcı olduğunu ve devlet tarafından da böyle bir ayrımla karşı karşıya kalmanın onurlarını zedelediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç ise; görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrenci iken ekonomik yönden herhangi bir kaygı yaşamadıklarını ve ailelerinin desteğini tam olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ancak üniversite bittikten sonra ailelerinin yanında yaşamak zorunda kalanların bir süre sonra ailelerinden para istemeye çekindikleri, göze batmaya başladıkları ve aileleri tarafından ne zaman iş bulup çalışacakları düşüncesini hissettirdiklerini belirtmişlerdir. Ücretli öğretmenliği tercih edenlerin bir nedeni de ailelerine ekonomik olarak yük olmama düşüncesidir. Ücretli öğretmenlik fırsatını elde edemeyen öğretmenler, işsiz kalmak yerine “Ne iş olursa yaparım” düşüncesi olduğu ve ucuz iş gücü olarak çeşitli alanlarda çalışmaya rıza gösterdikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden sınıf öğretmeni ve farklı branşlardan (Türk dili ve edebiyatı, matematik, sosyal bilgiler, okul öncesi, İngilizce, felsefe, resim) mezun olan öğretmenlerin atabilme umutlarında değişiklikler görüldüğü gözlenmiştir. Sınıf öğretmenleri genellikle yeni mezun olan ve en çok dört yıl bekleyen öğretmenlerin kadrolu olarak atanabilme umutları varken, mezun olmaları üzerinden daha fazla süre geçen öğretmenlerin ise umutlarının yavaş yavaş tükendiği görülmektedir. Üniversiteden sınıf öğretmenliği dışında branş bazında öğretmenlik mezunu olanlar, mezun sayısının fazla olması ve atama kontenjanının az olmasından dolayı, KPSS puanlarının çok yüksek olması dolayısıyla da büyük oranda kadrolu ve güvenceli olarak atanmayı düşünmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda katılımcıların tamamında işsizlik sorunu duygu ve düşüncelerini ve psikolojilerini olumsuz etkilediği de elde edilmiştir. Bunun yanında işsizlikten kaynaklı gelecek kaygısını da yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun aile, çevre ve sosyal hayatlarındaki ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Hatta bu yoğun psikolojik bunalıma giren ataması yapılmayan 61 öğretmenin yaşamlarına son verişisi acı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşgücü piyasasına 1980 sonrasında yansıyan politikalar istihdamda değişikliklere neden olurken eğitim istihdam bağlarında zayıflamasını sağlamıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin kamuda istihdam edilme umutları her geçen gün azalırken, azalan bu umutları sonucunda öğretmenler ya meslekleri ile alakalı veya alakasız özel sektörde çalışmakta ya da güvencesiz olarak buldukları işe girmektedirler.

Kapitaliz sistemin neo-liberal politikalarını genelde Türkiye’de yaşanan işsizlikte özelde ise öğretmen işsizliği noktasında görebilmekteyiz. 1980 sonrası devlet eliyle eğitim piyasalaştırılarak kamu hizmeti olmaktan çıkarılmıştır. Böylece eğitimin özelleştirilmesi hızlandırılmış, özel sermaye devrine uygun adımlar yer almıştır. Özel sektöre ucuz işgücü yaratabilmek ve bu alanda eğitimi cazip hale getirebilmek için, öğretmenler işsiz bırakılıp atamaları yapılmamış ve atanamayan öğretmenlerin özel sektör piyasasına uygun olarak istihdam edilmesinin önü açılmıştır. Her geçen gün atanamayan öğretmen sayısında oluşan büyük artışın sonucunda özel sektörde de iş bulmayanlar, ya uzun süren işsizliğe maruz kalmış ya da ucuz işgücü olarak farklı alanlarda çalışma zorunda bırakılmıştır.

MEB tarafından yapılan resmî açıklama verilerindeki öğretmen ihtiyaç sayısından daha az öğretmen atanmasının yapılması, öğretmenlerin kadrolu bir işe girebilme güvencesinin önündeki en büyük engellerdendir. Atmanın ön koşullarından biri olan KPSS sınavındaki sıralamaya göre atanmanın yapılması da sorunlardan birisini oluşturmaktadır. KPSS sonuçları göre yapılan atamalar karşılaştırıldığında ise 2019 KPSS verilerine göre yaklaşık 1 milyon öğretmen adayı ya işsiz ya da farklı sektörlerde çalışmaktadır.

Kamuda istihdam edilemeyen öğretmenler, devlet okullarında “ücretli öğretmen” olarak veya özel okullarda ve etüt merkezlerinde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Devlet okullarında kadrolu olarak çalışan meslektaşları ile aynı işleri yapan fakat ücretli öğretmen olarak tanımlanan öğretmenler asgari ücret altında ücret almaktadır. Bunun yanı sıra aynı okul içerisinde yer alan kadrolu, sözleşmeli ve ücretli kategorilerin bulunması, kadrolu öğretmenlerin bu durumu küçümsemelerine veya ayırım yapmalarına neden olmaktadır. Farklı özel okullarda çalışmak zorunda kalan öğretmenlerin ise özlük haklarında farklılaşmalar gözlenmektedir. Bunların sonucunda her yıl verilen ortalama 40 bin eğitim fakültesi mezunları ile her geçen gün artan öğretmen işsizliği, daha düşük ücretlerle öğretmenleri özel sektörde çalışma mecburiyetine sürüklemektedir.

Araştırmaya katılan görüşmecilerin çoğunluğunun devlet okullarında ücretli öğretmenliği ve özel okul öğretmenliğini tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca ücretli öğretmenlik ve özel sektörde öğretmen olarak çalışmayan atanması yapılmayan öğretmenler, farklı meslek kollarında (büro işleri, kargo şirketi, markette kasiyer, satış elemanı vb) çalışmak zorunda kalmışlardır. İnsan sermayesi kuramının ham maddelerini oluşturan eğitim-istihdam ilişkisinde, atanamayan öğretmenlerin diplomalı fakat artan işsizlik karşısında daha alt düzey işleri yapmak zorunda kaldıklarını ve bu işlere gönüllü olarak talep gösterdiklerini de söyleyebilmekteyiz. Üniversiteden mezun olunarak elde edilen diploma sayesinde beden gücü yerine beyin gücünün seçkinleştirilmesi gereken durum, ekonomik sisteminin getirdiği bir sonuçtur. Üniversite eğitiminin geliri artırıcı bir etkisi olduğu sonucuyla çelişerek, işsiz üniversite mezunları genellikle yoksulluk sınırında ücretlerdeki işlere talep gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Atanamayan öğretmenlerin işsiz kalma süreleri ve sıklıkları arttıkça hiç eğitim gerektirmeyen veya lise ve daha alt düzey eğitim gerektiren işlerde çalıştıkları ve bir yandan da iş aramaya devam ettikleri görülmektedir.

Tüm bunların yanında öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda 16.12.2006 tarihli ve 26378 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici Ve Öğretmenlerinin Ders Ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Karar’ın 20. Maddesinin 9.maddesinin a bendinin alt 2 numaralı bendinde; ‘Resmî görevi bulunmayanlar ile emeklilere okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim, özel eğitim ve yaygın eğitim kurumları ile yabancı uyrukluların eğitim gördüğü geçici eğitim merkezlerinde haftada 30 saate, kadar ek ders görevi verilebilir.’ Hükmü ile aynı Karar’ın 20. Maddesinin 3. Bendinde; ‘Aynı belediye sınırları içinde alanlarında veya ilgili öğretmenin girebileceği diğer alanlarda aylık karşılığı ders ve ek ders görevi saatlerini dolduramayan öğretmen varken bu dersler 9 uncu maddede sayılanlara verilemez.’ Denilmek suretiyle kadrolu ve sözleşmeli istihdam tipinin haricinde yeni bir istihdam çeşidinin daha olduğunu görmekteyiz.

4.1. Öneriler

Atanamamış öğretmen sorunlarının; öğretmen ihtiyaçlarında istihdama esas yetiştirme politikalarında yapılan reformların yeterli olmaması veya reformların sonuçları itibariyle düşünülmeden hazırlanması sonucunda doğduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda öğretmen istihdamına ilişkin önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz;

- ✓ Yeni bir öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilmesi,
- ✓ Kadrolu çalışan öğretmenlerin alan değişikliği yapmalarının önüne geçilmesi,
- ✓ Atama bekleyen öğretmenlerin istihdam edilebilmesi için emekliliğin teşviki amacıyla öğretmenlere de yıpranma payı verilmesi ve 3600 Ek Gösterge ile emekli olmalarının sağlanması,
- ✓ Arz talep dengesinin kurularak eğitim fakültesi sayısının azaltılması,
- ✓ Eğitim kurumlarımızın personel ihtiyacı belirlenirken gerçekçi bir biçimde, yeterli sayıda öğretmen ve yardımcı personel istihdam edilmesi,
- ✓ Bütün atamalarda (ilk atama, eğitim kurumu yöneticiliği, görevde yükselme...) sözlü sınavın kaldırılması, kariyer-liyakat esaslı bir sisteme dayandırılması,
- ✓ Öğretmenlerin sosyo-ekonomik statülerini yükseltecek önlemler alınması öneri olarak sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Buluş, M., ve Atan, A. (2016). Öğretmen adaylarında ego durumlarının tükenmişliği yordama gücü. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, 11(3), 607-624.
- Büyüköztürk, Ş. (1997). Araştırmaya yönelik kaygı ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Yönetimi*, 3(4), 453-464.
- Doğan, N., ve Şahin, A. (2009). Öğretmen adaylarının ilköğretim okullarına atanma durumunu yordayan değişkenler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 183-199.
- Erten, F. (2018). *Atanamayan öğretmenlerin çilesi*. Milli Gazete.
- İnce-Aka, E., ve Yılmaz, M. (2018). Fen bilimleri öğretmen adaylarının atanamama kaygıları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1) 105-123.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, M. (2022). *Çalışma hakkı kapsamında iş güvencesi*. Anayasa mahkemesi: www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/.../KilicogluCalismaHakki. adresinden alınmıştır
- Kiraz, Z., ve Kurul, N. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1) 270-302.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- McCracken, G. (1998). *The long interview*. Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (MEB). (2006). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özbudun, E. (1995). *Türk anayasa hukuku*. Yetkin Yayınları.
- Verimli, A. (2018). <http://www.bsgmedya.net> adresinden alınmıştır
- Rummel, R. J. (1970). *Applied factor analysis*. Northwestern University Press.
- Şar, A., Işıklar, A., ve Aydoğan, İ. (2012). Atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu yordayıcı değişkenlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 257-271.
- Toker-Gökçe, A. (2014). Atanamama nedeniyle farklı bir mesleğe yönelen işsiz aday öğretmenler üzerine bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 191-208.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2015). Fen bilimleri öğrenme kaygı ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Fen Bilimleri*, 3(1), 33-43.
- Yüksel, S. (2004). Öğretmen atamalarında merkezi sınav uygulamasının (KPSS) değerlendirilmesi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. 6-9 Temmuz, Malatya.